

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Pedagogická fakulta

Katedra českého jazyka a literatury

Pavla Hnidáková

III. ročník – prezenční studium

Obor: český jazyk – německý jazyk

Spisovatel a publicista Jan Herben (1857-1936)

Bakalářská práce

Vedoucí: Mgr. Daniel Jakubíček, Ph.D.

Olomouc 2012

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci, dne 21. 6. 2012

.....

vlastnoruční podpis

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji vedoucímu práce Mgr. Danielu Jakubíčkoví, Ph.D. za vedení mé bakalářské práce, laskavý přístup, cenné připomínky a rady.

OBSAH

Úvod	5
1 Životní mezníky	7
1.1 Dětství a školní léta	7
1.2 Studium na gymnáziu a univerzitě	9
1.3 Produktivní věk.....	11
1.4 Stáří.....	12
2 Dílo	14
2.1 Realismus v literatuře a společenský kontext.....	14
2.2 Klasifikace díla	17
2.2.1 <i>Národopisné práce</i>	17
2.2.2 <i>Beletristické práce</i>	19
2.2.3 <i>Ostatní tvorba</i>	23
3 Žurnalista	25
3.1 Novinářské počátky	25
3.2 Čas	26
3.2.1 <i>Struktura a obsah</i>	26
3.2.2 <i>Politický význam</i>	27
3.2.3 <i>Jan Herben objevitel</i>	29
Závěr	31
Seznam literatury a pramenů	33
Anotace	

Úvod

Prozaik, novinář, literární kritik a historik Jan Herben patří k našim významným realistům sklonku 19. a počátku 20. století. Pochází z Brumovic, vesnice na Jižní Moravě. Já žiji nedaleko jeho rodiště a kraj, který ve svých pracích zobrazoval, jazyk a vesnická tvorba, v které projevuje zájem o Slovácko, jsou mi velmi blízké. Po roce 1948 bylo jeho dílo, také pro vřelý vztah k Masarykovi, dlouho přehlíženo. Právě z těchto důvodů jsem si ho vybrala jako téma mé bakalářské práce. Ve své práci chci projít životem autora, podívat se i do jeho soukromí, vyzvednout jeho vrcholná díla a poté se věnovat Herbenovi jako žurnalistovi a podrobně seznámit s jeho periodikem Čas.

V úvodní části se zaměřím na hlavní životní mezníky, které formovaly autorovu osobnost. Budu se věnovat jeho dětství a školním létům, studiu na univerzitě a jeho rodině. Zvláště pak synu, Ivanu Herbenovi, který byl významným novinářem a politikem. Dále se zmíním o osobách, které na Herbena zapůsobily, ovlivnily ho a zůstaly mu již po celý život v paměti. Jedná se o známého dialektologa a sběratele moravských lidových písní Františka Bartoše a historika Václava Royta.

Ve druhé části chci nastínit tvorbu spisovatele. Nejprve ho zařadím do literárního a společenského kontextu, dále zmíním jeho díla. Herbenova tvorba zahrnuje velký počet prací, od drobných črtů a pohledů do života lidí a přírody až po rozsáhlou románovou kroniku rodného kraje, a proto rozdělím tvorbu do tří oblastí. O něco podrobněji bych se chtěla věnovat jeho prvotinám, národopisným pracím, a poté vrcholnému dílu, nedokončené románové kronice, Do třetího a čtvrtého pokolení.

Jan Herben je znám především jako žurnalista a redaktor svého periodika Čas. Právě Času chci věnovat podstatnou část v kapitole třetí. Zmíním první vydání listu, strukturu a obsah Času a také jeho politický význam. Dlouhou dobu se pokládal list za masarykovský a je známo, že Herben byl osobním přítelem našeho prvního prezidenta, který byl pro

Herbena velkým vzorem. Jejich vztah se pokusím také nastínit. Prostřednictvím Času objevil Jan Herben dvě významné osobnosti českého literárního dění, kterým budu věnovat pozornost na závěr třetí kapitoly. Jedná se o Jana Karafiáta a jeho knihu pro děti Broučci a básníka Petra Bezruče.

1 Životní mezníky

1.1 Dětství a školní léta

„Běžím domů, a má mladost běží mi naproti. Vůz jede zdlouhavou cestou pod svahek, a já chodníkem nadběhl jsem k větrákům. Má mladost běží mi naproti do kopce – je milá, sladká, třebaš neklidná. Vpíjím lačnými očima do sebe ten kousek kraje, který se kol dědiny prostírá přede mnou“ (Herben, 1890, s. 9). Tato slova napsal Jan Herben již v roce 1882 a vyjádřil jimi jednoznačně vztah k jeho rodné vesnici, v níž se 7. května 1857 narodil. Rodné Brumovice včetně celého jihomoravského kraje považoval po celý život za svůj domov, za místo, které mu bylo velmi blízké. Rodiče pracovali u sedláků, otec si občas přivydělával muzikou a později se stal hajným. Ačkoliv patřila rodina k nejhudším, byla ve vesnici nejvzdělanější. Herbenův dědeček byl členem Cyrilometodějského dědictví, což bylo v 50. a 60. letech 19. století jediné výhradně české nakladatelství fungující na Moravě, a právě díky tomu měli doma hodně knih. Celá rodina a hlavně babička byli křesťansky založeni, a proto není divu, že právě k nejčtenějším knihám patřila bible. Herben vzpomíná na to, jak z ní jako malý školák musel v zimních večerech předčítat. Prožil běžné dětství obyčejného venkovského chlapce. Chodil na panské, pásával krávy, pracoval ve vinohradě, na přání babičky byl ministrantem.

Již jako malého kluka ho posílali rodiče k učiteli do Morkůvek, který ho učil německému jazyku a také hrát na housle. V letech 1869–1870 navštěvoval čtvrtou hlavní německou třídu v Hustopečích. Přestože Herben neuměl příliš dobře německy, svou pílí a vytrvalostí docílil velice dobrých výsledků. Po ukončení školy v Hustopečích byl přijat na slovanské gymnázium v Brně. Přijímací zkoušku dělal u Františka Bartoše a proklouzl podobně asi jako tenhle chlapec: *„Ti chlapci z vašeho kraje jsou zatrápeně chytrí kluci. Nějaký kluk dělal u mne vloni přijímací zkoušku z češtiny. Četl dobře, nebál se. Když přečetl článek Pes, povídám: Umíš-li pak rozbor větný? Řekni mi, co je pes. „To je jednoduchá věta“, odpověděl kluk. Ale jdi, to bych neřekl, já na to. Vylož to. A on kurážně: „P je podmět, s je výrok, e je spojka.“ Dobrá, řekl jsem, ono to tak není, ale ty se neztratíš. A přijal jsem ho“*

(Herben, 1935, s. 12). Bartoš věděl, že chlapani nevyunikají přílišnými znalostmi, ale za to byli nebojácní a on věřil, že v životě dosáhnou toho, co bude jejich cílem. Gymnázium v Brně úspěšně vystudoval a dva učitelé se mu vryli jednou provždy do paměti.

Známý dialektolog a sběratel moravských lidových písní František Bartoš a historik Václav Royt. František Bartoš (1837-1906) byl významnou osobností moravské vzdělanosti a kultury druhé poloviny 19. století. Působil na gymnáziích ve Strážnici na Slovácku, v Těšíně a Brně, kde také organizoval český kulturní život. Byl např. zakládajícím členem Ústřední matice školské, členem Matice moravské, později redaktorem Časopisu Matice moravské, působil také v Musejním a Čtenářském spolku. „*Bartoš znal jako málokdo před ním po něm venkovský lid své země a viděl v něm zdroj hodnot uměleckých i mravních. Lidovou slovesnost pokládal za součást národní kultury*“ (Čeští spisovatelé 19. století, 1971, s. 15). Byl oceňován jako vynikající učitel a po letech na něj vzpomíná s vděčností a oddaností také Jan Herben v Literárních Listech VIII (1877). V Herbenovi objevil Bartoš schopnosti spisovatelské, probudil v něm lásku k českému jazyku a lidu. „*Moderní český spisovatel podle vzoru a chuti Bartošovy měl se učit u lidu, měl psát z lidu a pro lid. V lidu byly Bartošovi i prameny krásy a mravnosti; a starý mrav a starý řád byl Bartošovi i sudidlem esteticky ethickým, kterého se měl držet spisovatel*“ (Šalda, 1941, s. 62). Z těchto Bartošových přesvědčení přešlo mnoho do Herbenova literárního života. Začal si tak více všimát zvyků a řeči ve svém kraji, což se v budoucnu promítlo i do mnoha literárních děl, a také mu Bartoš dodal značné sebevědomí. F. X. Šalda se o ovlivnění Bartošem zmiňuje takto: „*Bartošovská byla zejména Herbenova nechuť k literaturám západním, ke všemu, co nutilo k hlubšímu studiu složitých a stinných poměrů moderně společenských, odpor k hlubšímu estetickému fundování literární práce, bartošovská byla jeho láska k rodné hroudě, ale i nízkému obmezenému obzoru domácně tradičnímu. Herbenovi byl nesympatické v podstatě v literatuře všecko, co nevycházelo z lidu a co nebylo určeno pro lid, co přesahoval tendenční povídku venkovskou*“ (Šalda, 1941, str. 62). Herben psal v tomto období v duchu literárního pozitivismu, což je název užívaný v literární historii pro období kritického realismu. „*Spisovatelé opouštějí dřívější tendenčnost a didaktismus, z jejich děl mizí pozitivní hrdina, zůstává však snaha o realistický a vyčerpávající obraz života a psychiky lidí*“ (Slovník literárních směrů a skupin,

1983, s. 232). Moravský historik a pedagog Václav Royt (1827-1907) na něho působil jiným směrem – u něj muselo být všechno přehledné a stručné, naučil ho poznávat logiku dějin a vedl k úctě a spravedlnosti. „*Ale oba, národopisec i historik, v Herbenovi vlastně probouzeli, co bylo v něm samém: jeho vlastní lidové češství, do něhož voněla půda rodného kraje, nasáklá potem mrtvých generací, a do níž zněly motlitby, sny a písničky těch, s nimiž byl spojen svou krví*“ (Panorama, 1936, s. 151).

1.2 Studium na gymnáziu a univerzitě

Přáním celé rodiny, nejvíce však o to stála babička, bylo, že starší syn půjde studovat na faráře, a tak s velkým úsilím našetřili 200 zlatých. Bydlení v Brně mu našli co nejlevnější a až do roku 1872 bydlel v pokoji, kde spávalo dalších 9 nájemníků. „*V létě to u nás vypadalo tak: na lůžku ležel nemocný dělník – muž, jenž křičel bolestí, měl rakovinu; na jiné posteli spávali svobodný zámečník se svou milenkou; mně hodili slamník na rákosovou pohovku za stolem a prádelník slamník pro děvče mého věku z Terezova u Čejce, které se v Brně učilo šít. A když bylo po šesté odpoledne, přišlo pět zedníků z práce, kterým se ustýlala sláma na prostřed světnice*“ (Herben, 1935, s. 14). Jelikož neměl ideální podmínky ke studiu a příprava do školy byla takřka nemožná, chodil se často učit před dům a v noci pod lampou četl školní knihy. Již ve zmíněném roce 1872 se situace zlepšila. Herben se dostal do chlapeckého semináře, což bylo církevní zařízení, které pomáhalo studentům z chudých rodin a zde se mohl naplno věnovat svým povinnostem do školy a také prvním literárním pokusům.

Po maturitní zkoušce (1878) rodina očekávala, že Jan nastoupí na studium teologie a stane se římskokatolickým knězem. Měl však rozpaky. Zpočátku si i on sám přál být knězem, ale s přibývajícím věkem od toho více a více upouštěl. Byl si vědom toho, že tímto rozhodnutím rodinu zklame a stanou se ve vesnici terčem výsměchu. Rodina již neměla další finance na studium a cestu do Prahy, odepřeli mu i požehnání, v kapse měl pouhou zlatku, ale přesto se nevzdal. V Brně mu vyplatili jeho první literární honorář z časopisu *Obzor* ve výši pět zlatých.

Většina brněnských absolventů gymnázia šla studovat do Vídně. Herben zatoužil po vzdálenější Praze, ovšem začátky nebyly lehké. Později vzpomínal, že teprve v Praze si uvědomil jistou zaostalost a odlišnost Moravy. „*Když jsem přišel do Prahy a měřil se s kamarády českými, teprve jsem zpozoroval, jak jsem zanedbán. Ne jako student, jako student uměl jsem mnoho, ale jako člověk*“ (Herben, 1935, s. 23). Musel se zde těžce probíjet, protože neměl tolik známostí, také se projevil strach, úzkost z nového života, byl neobratný, nesmělý. Živil se kondicemi a drobnými honoráři za své práce uveřejňované v tisku. Pomoc mu také poskytl spolek Radhošť, který pomáhal nemajetným studentům z Moravy, později i Slezska i Slovenska. Na studium na univerzitě vzpomíná s rozpaky. Například při vzpomínce na studium dějepisu u profesora Tomka a češtiny u profesora Hattaly sám říká: „*Poslouchal jsem u Tomka dějepis – bylo to odříkání a poslouchal jsem z počátku češtinu u Hattaly – byly to nechutné vtipy a mstivé polemiky*“ (Herben, 2007, s. 16). Jediné profesory, které na univerzitě obdivoval a rád na ně vzpomínal, byli profesori Jan Gebauer a Jaroslav Goll. Jaroslav Goll, „*vůdčí historik období pozitivismu, zakladatel tzv. Gollovy historické školy, básník a překladatel*“ (Lexikon české literatury, 1985, s. 805) si vybral pět posluchačů, mezi nimiž byl i Herben, k soukromému cvičení historie ve svém bytě. Na Gebauerovi, který byl významný „*jazykovědec, literární historik, zakladatel jazykovědné bohemistiky, folklorista a překladatel, aktivní účastník sporů o pravost rukopisů královédvorského a zelenohorského, znalec a editor staročeských památek*“ (Lexikon české literatury, 1985, s. 788) obdivoval přímost a neohroženost v jeho názorech. Sám Herben řekl: „*Jestliže jsem rozmnožil své vědomosti a prošel školou správného myšlení, za to jsem vděčen jen profesoru Gebauerovi*“ (Herben, 2007, str. 16). Jako obor si zvolil český jazyk a dějepis na filozofické fakultě, nechal se tak inspirovat svými oblíbenými učiteli z gymnázia, a studium ukončil doktorátem filozofie (1886).

Již během studia se horlivě účastnil literárního života např. v *Umělecké besedě*, kde rád diskutoval o vážných otázkách, o významu regionalismu, či ruské literatuře, byl členem ve spolcích s orientací k historii, kultuře, publicistice a vlastenectví. V letech 1882–1883 byl dokonce starostou *Moravské Besedy* a také působil v řečnickém spolku *Slavia*. Již v této době v něm uzrála myšlenka věnovat se zcela novinářství.

1.3 Produktivní věk

V roce 1892 uzavřel Jan Herben sňatek s Bronislavou Foustkovou, dcera brněnského buditele Viléma Foustky (1836-1880), který působil jako novinář a publicista, byl majitelem tiskárny a podporovatel českého tisku na Moravě a spolupracoval také s Moravskou orlicí (Lexikon české literatury 2, 1993, str. 152). Bronislava působila jako česká spisovatelka pro děti a mládež, také překládala z francouzštiny a ruštiny. Rodina Foustkova žila nejprve v Brně, v roce 1870 se přestěhovala do Prahy. Bronislava zde navštěvovala městskou vyšší dívčí školu, poté c. k. český ústav ke vzdělání učitelek a následně působila na obecné škole v Karlíně a Královských Vinohradech. Dětem rozuměla, měla k nim kladný vztah a také uměla dobře vést administrativu Herbenova listu a občas tam i přispívala. Vytvořila rubriku *Dětský koutek* a byl to první dětský koutek v českých novinách. Překládala hlavně ruské autory např. Tolstého, Turgeněva, anglické autory, hlavně Kiplinga a také autory polské a německé. Své překlady často anonymně uveřejňovala v *Besedách Času*. Herben svou ženu opravdu miloval a na důkaz toho jí věnoval jednu ze svých prozaických prvotin *Slovácké děti*. Hned v úvodu Herben uvádí: „*Věnuji Ti, Broničko, tyto obrázky na vzpomínku Tvé první návštěvy v našem kraji a v Brumovicích roku 1885. Jsou to obrázky z doby starší, ale najdeš tu i některé z těch roztomilých děvčic a tvrdých chlapců, které jsi sobě upřímně zamilovala*“ (Herben, 1890, s. 6).

Z jejich manželství vzešli tři synové Jan, Jiří a Ivan. Ivan Herben, narozen 26. února 1900 v Praze, byl významným novinářem a politikem. Absolvoval Vojenskou akademii v Hranicích na Moravě a po krátké službě vojáka z povolání jej jeho zájmy o veřejné dění přivedly k žurnalistice. Do zániku Československa byl redaktorem listů *Tribuna* a *České slovo* a nakonec šéfredaktor brněnské redakce *Lidových novin*. Po okupaci se zapojil do odbojové činnosti a koncem roku 1939 byl zatčen a do roku 1945 vězněn v koncentračním táboře Sachsenhausen. Ihned po válce se politicky angažoval jako významný představitel Československé strany národně socialistické. Stal se členem předsednictva a také šéfredaktorem *Svobodného slova* a tím také jednou z vůdčích osobností odporu proti antidemokratickým praktikám KSČ. Po únoru roku 1948 odchází do exilu do USA,

zde společně s Ferdinandem Peroutkou a dalšími stál u zrodu rozhlasové stanice Svobodná Evropa. V letech 1950–1965 v ní působil jako kulturně politický redaktor. V USA roku 1968 také zemřel.

1.4 Stáří

Bronislava Herbenová přežila svého muže a zemřela v roce 1942 v Praze. Jan Herben zemřel o šest let dříve a to o štědrovečerní noci roku 1936. Nejvíce času strávil v Poděbradech, kde si léčil arteriosklerosu a cukrovku. Lékaři se divili, že jeho organismus tak dlouho dovede odolávat smrtelným nemocem. Ale člověk, silný a bojovný, jako byl Herben po celý svůj život, se ani teď nevzdával. Poslední dny svého života trávil v sanatoriu a zemřel krátce před dovršením osmdesátých narozenin na následky dlouhodobého onemocnění již zmíněné cukrovky. Pohřben je v Praze na Olšanských hřbitovech.

Po jeho smrti se mnoho z těch, kteří s ním pracovali, vyjádřili o něm samém, o jeho životě, či jeho poměru k lidem. Podle vzpomínek a vyjádření byl Herben údajně člověk zlatého srdce, veselý, rád vypravoval anekdoty, byl upřímný a lidsky prostý. Karel Poláček v Lidových novinách napsal: *„Tento stařec se stříbrnou brádkou měl v duši jasný humor, který ho pojil se zástupem. Bylo mu dobře ve společnosti. Miloval drobné neřesti, dobře věda, že neřest lidí spojuje, kdežto přílišná ctnost činí člověka pyšným a osamělým. Jeho staří kamarádi šíří o něm velkou chválu, že byl znamenitý tarokář“* (Lidové noviny, 1937, s. 1). Nebylo na něm nikdy znát, že by měl nějakou těžší starost, vždy působil jako člověk s vyrovnanou povahou, i když to neměl v životě jednoduché a sám uvádí, že začátky jeho života byly velmi těžké. Albert Pražák vzpomínal naopak na to *„jak čítal „Čas“ už jako student na gymnasiu a jak se mu líbila Herbenova novost pohledu, nebojácnost, bojovnost a rozhodnost. Lnul k němu za to. Když se s ním později, už jako profesor pražského gymnasia v Křemenově ulici, seznámil osobně, když po několik let nakonec redigoval literární týdenní přílohu deníku „Času“, žasl hlavně nad tím, jak Herben podrobně zná lidi“* (Herben, 1947, s. 35). Karel Zdeněk Klíma ve své posmrtné řeči vzpomínal na Herbena jako na člověka, který dovedl posedět s mladými lidmi. Zdržoval se mezi nimi rád, snažil se jim porozumět a veselit se s nimi. *„Jinak ho měl*

v paměti jako „ztraceného kantora“, jak o sobě Herben sám říkával – jako člověka, který dovedl svou věc vyložit co nejprostěji, co nesrozumitelněji. Mistr krátké věty – který sledoval „věc a ne slovo“, to byl Herben K. Z. Klímovi, nikoliv poslednímu jménu v novinách naší první republiky“ (Herben, 1947, s. 35). Nejhuře se s odchodem Jana Herbena a také s tím, že již Čas v republice nebude, smířoval jeden z jeho redaktorů, Ladislav Kunte. „... krajní čestnost, poctivost v každém jednání, nestrojenost, neschopnost jakékoliv pózy, přetvářky nebo dokonce lži. Podával se vždy takovým, jakým byl“ (Herben, 1947, s. 35). „Poznal jsem Dra Herbena jako žurnalistu, měl jsem přístup i do jeho rodiny, poznal jsem ho jako člověka, a dlouhodobý ten styk jen utvrdil kouzlo, jímž působila na mne osobnost Dra Herbena v první den našeho setkání; a kdybych měl jedním slovem vyjádřit vlastnost, kterou podle svých zkušeností pokládám za nejvýznačnější rys povahy Herbenovy, řekl bych: Toto jest muž, který nemůže klamati“ (Panorama, 1935, s. 42). Právě tato neschopnost přetvářky a odpor k ní byla tím nejvýznamnějším rysem Herbenova mravního charakteru. Vždy ochotně bojoval za pravdu a čest, na svých názorech si trval a snažil se zasáhnout proti jakémukoli bezpráví. Také Vávro Šrobár, přítel ze Slovenska, se vyjádřil o Herbenu jako o člověku s dobrým srdcem a charakterem: „Slováci stratili v Dr. Herbenovi jedného zo svojich najlepších priateľov, jedného zo z najlepších znalcov slovenských věcí, ktorý bol vždy ochotný pomôcť, poradiť a zastat' sa Slovenska voči neprajníkom a nepriateľom. Ja sám som v Dr. Herbenovi stratil brata, priateľa, ktorého som nesmierne ctil, vážil si a mal rad. Nech mu je zem ľahká!“ (Panorama, 1937, s. 117). Podíváme-li se na jeho práci, díla, zájmy, povahové vlastnosti, či vztah k přírodě, najdeme vždy kladné povahové vlastnosti.

2 Dílo

Dnes je brán Herben jako zapomenutý autor, ale jeho knihy nám můžou výrazně přispět k poznání jeho doby. F. X. Šalda se o Herbenově tvorbě a realismu zmiňuje takto: „*Byl to realism úplně statický, loudavý a ospalý, místy střízlivý až do podešvovosti. Vypozorovat několik znaků nějakého vnějškového předmětu nebo nějaké osoby a přenést je na papír pokud možno věrně, to bylo summum jeho umělecké moudrosti*“ (Šalda, 1941, s. 63). S realismem ve světě v té době měl tento Herbenův realismus jen velmi málo společného. F. X. Šalda dodává „*Všecka díla umělecká, v nichž se bojovalo o básnickou svobodu a tvořivost, všechno, v čem se rozpoutával živel nového vidění a hodnocení života a světa, bylo Herbenovi v podstatě cizí a nesympatické*“ (Šalda, 1941, s. 64).

2.1 Realismus v literatuře a společenský kontext

Herben byl představitel realismu a tzv. venkovské prózy. Pojem realismus v literatuře a umění nejprve označoval hnutí, které vzniklo ve Francii v polovině 19. století a žádalo, aby se umění obrátilo od romantických snů ke skutečnosti, bez přikrašlování zobrazovalo život současného člověka, zejména lidi z nižších vrstev, a každodenní tematiku. Záhy však termín realismus přijaly i jiné evropské literatury jako označení pro směr, který se snaží podat pravdivý, věrný obraz skutečnosti. „*Podstatou realismu je směřování k převaze objektivního principu v umělecké tvorbě, k poznávání objektivních zákonitostí života na základě pravdivého zobrazení skutečnosti. Na tomto zaměření realismu se podílí jednak sama skutečnost (ve svém historickém vývoji i ve své konkrétní podobě) jakožto předmět umělecké tvorby; aktivně ovlivňuje nejen umělcův světový názor, ale i výběr předmětu konkrétního uměleckého díla i způsob jeho ztvárnění*“ (Slovník literárních směrů a skupin, 1983, s. 256). Realismus se rozvinul v 2. pol. 19. století, kdy se mu říká také kritický realismus a zasáhl i do století 20. Kritický realismus staví do středu pozornosti člověka v jeho konkrétní podobě. Spisovatelé záměrně zobrazovali skutečnost plnou sociálních konfliktů, sledovali člověka, jeho vztahy k okolí, analyzovali poměry

ve společnosti. Rozvíjel se ve čtyřech okruzích a to jako: venkovská tematika (vedle Jana Herbena ji věnovali Karel Václav Rais, Josef Holeček), městská (představitelé Ignát Hermann, Karel Matěj Čapek-Chod), tematika historická (Alois Jirásek, Zikmund Winter) a dramatická tvorba (Alois a Vilém Mrštíkovi, Ladislav Stroupežnický, Gabriela Preissová). Realismus se uplatnil především v próze a to zejména v románu, neboť jako žánr poskytuje nejlepší možnost rozvíjení fabule a syžetu.

„V českém politickém životě se realismem od pol. 80 let 19. století do 1. světové války nazýval politický a kulturní proud, který usiloval kriticky a vědecky přehodnotit minulost i současný stav českého národa a vést jej postupnými, nenásilnými kroky k dosažení národních cílů“ (Karpatský, 2008, s. 395). Prvními představiteli tohoto proudu byli profesori české univerzity v Praze, kteří v roce 1886 veřejně zpochybnili pravost Rukopisů královédvorského a zelenohorského, jazykovědec Jan Gebauer, historik Jaroslav Goll a filozof, politik a sociolog Tomáš Garrigue Masaryk.

Literární dílo Jana Herbena zahrnuje velký počet prací. Od drobných črtů a pohledů do života lidí a přírody až po rozsáhlou románovou kroniku rodného kraje. *„Jako beletrista se dívá na lid očima venkovana a ruských realistů, zvláště Turgeněva, Tolstého a Garšina, s upřímnou láskou, ale vždy střízlivě a kriticky. Důrazně odmítal heslo „umění pro umění“ a slovesný pokrok viděl v realismu“* (Gregor, 1958, s. 8). Jeho názorové a umělecké směřování nepochybně souviselo také s tím, že se po ukončení studií na univerzitě dostal do okruhu nového tehdy tzv. realistického hnutí politického, pro něž pracoval jako novinář. Kritizovali soudobou měšťáckou společnost a podrobovali ji ostré kritice. Nevyvozovali však závěr, že kapitalistickou společnost je nutno odstranit, ale snažili se ji uzdravit novými idejemi demokracie a humanity. Kladně hodnotil husitství, bratrství a obrození, záporně protireformaci a svatojánství. Jako jeden z představitelů národní školy kritizoval lumírovce a všechny, kteří obhajovali světovost, kosmopolitismus a západní orientace v literatuře. Herbenova próza je inspirována jeho okolím, tím, co viděl a kde žil. Ve vzpomínkách se rád vracel do dětství a mládí v rodném kraji, využil i své znalosti z dějepisu a českého jazyka.

Pro pochopení díla i jeho názorů je třeba si uvědomit, že pro celou kulturně-politickou situaci Moravy je příznačné, že národní obrození zde probíhalo značně později než v Čechách. Příčinou byla ovšem hospodářská zaostalost moravského „markrabství“, ve kterém se velmi opozdil nástup kapitalistického výrobního systému. Sám Herben hodnotil svůj literární přístup takto: *„Abychom poznávali lid, začal: Čelakovský, Kollár, Erben a Sušil sbírat písně lidové. Čelakovský zašel o krok kupředu, sbíraje pořekadla a přísloví čili moudrost našeho lidu. Erben a Němcová sbírali pohádky národní. Potom přišel Bartoš se svou školou a prohlásili za potřebné sbírat staré zvyky a pověry, nářečí a staré kroje. Jejich doplňkem byl jsem v letech osmdesátých i já, neboť jsem si řekl, že ovšem všecko to sbírání lidopisného materiálu je dobré, ale stejně důležité že jest sbírat příspěvky k psychologii našeho lidu, jeho praktické (ne psané) náboženství, pojmy o právu a soudu, znalost toho, co lid čte a co rád poslouchá, jaký je stupeň jeho vzdělání (...) Sbíral jsem tedy už ne kroje, písně a pověry, nýbrž celé lidi. Když Božena Němcová měla genrové obrázky za sebou, psala Babičku. Když jsem já se prošlapal drobnými obrázky, zkusil jsem udělat něco vážného a psal jsem Pokolení“* (Herben, 1935, s. 130).

2.2 Klasifikace díla

2.2.1 Národopisné práce

Do literatury vstoupil třemi víceméně národopisnými pracemi: *Moravské obrázky* (1889), *Slovácké děti* (1890) a *Na dědině* (1893). U těchto prvních děl je ovlivnění učitele Bartoše nejzřetelnější. F. X. Šalda uvádí: „*První Herbenovy sbírky obrázků a kreseb slováckých (...) jsou črty zcela nenáročného, zájmu spíše lidopisného než uměleckého; ta trocha náladové poesie, která tu místy je, je původu turgeněvského*“ (Šalda, 1941. s. 65). Prozaická prvotina *Na dědině* obsahuje několik prototypů postav z vrcholného díla Pokolení. Silně zde vystupuje nejen živel epický, nýbrž i výchovná tendence usilující o zlepšení poměrů, o uvědomělejší a lepší život na venkově. *Slovácké děti* a *Na dědině* vyšly později souborně pod názvem *Brumovice*.

Prvotina *Moravské obrázky* poprvé vyšla v roce 1889 v Ottově Laciné knihovně, druhé vydání u Šolce a Šimáčka roku 1926 obsahuje oproti prvnímu vydání jeden obrázek navíc. Jedná se o článek *Ze Slovenska*, který byl Herbenovou vzpomínkou na jeho prázdninový pobyt. Ve vzpomínkách Herben vyjádřil, že obrázek je sice školácký, ale nemohl si dovolit ho do druhého vydání nezařadit, protože za onen článek dostal svůj první literární honorář – pět zlatých – který přispěl k tomu, že se mohl vydat na studia do Prahy. V původním vydání knihy najdeme věnování: „*Památce Františka Bartoše, svého učitele. Všechno, co je v této knize, psal jsem jako žák jeho školy*“ (Herben, 1946, s. 417).

Knihy je rozdělena na dvě části. První část nazval autor *Kus jižní Moravy* a seznamuje zde čtenáře s životem obyvatel moravského Slovácka. Popisuje především tamější krajinu, lid, vesnice, tradice a zvyklosti, detailně představuje zdejší folklor od zvláštností krojů až po vysvětlení hodů, které se dodržují na vesnicích dodnes, a také nás zasvěcuje do tajů vinařských, a čtenář se ocitá i na pravé slovácké svatbě, kterou nám autor líčí do nejmenších detailů, se všemi písněmi a průpovídkami, které ji doprovázejí. Postavy mluví místním dialektem, je to jazyk živý a jadrný, přesně takový, jací jsou jeho nositelé. V druhé

části, nazvanou *Mezi aristokraty*, nás autor zavádí do kraje hanáckého, charakterizuje a seznamuje se všemi jeho zvláštnostmi, věnuje se zvyklostem a tradicím, které se dodržují, historii ovocnářství, také srovnává Hanáky se Slováky. Když ale porovnáme obě kapitoly, neujde nám, že tyhle obrázky jsou méně podrobné, než tomu bylo u obyvatel moravského Slovácka. Nemůžeme to však autorovi mít za zlé, protože sám v úvodní kapitole uvádí: „*Ale necht' si čtenáři uvědomují, že o Hanácích píše Slovák*“ (Herben, 1925, s. 223).

Soudobá kritika přijala Herbenovu prvotinu poměrně kladně, i když měla výhrady, které ale většinou vyplývaly z toho, že autor psal ještě pod vlivem svého učitele, a zobrazoval proto převážně jen kladné stránky života na venkově. Za všechny bych zde citovala dvě. M. A. Šimáček se vyjádřil k Moravským obrázkům ve Světozoru: „*Nejsou to učené, důkladné práce etnografické a folkloristické jako Bartošovy, a přece podávají nám pěkný, živý obraz krajiny, vesnic, selských statkův i chudších chalup, hlavně však lidu, jenž to vše obývá, lidu zajímavého a zdravého, u něhož zachoval se ještě duch národní uvnitř, jako se na zevnějšek zachoval ryzí, krásný a bohatý kraje jeho*“ (Světozor, 1890, s. 288). O něco později se v Časopise Matice moravského vyslovil Felix Vodička: „*První kraj byl kraj Herbenova domova, druhý kraj byl krajem Herbenova obdivu a lásky. Podlužáci byli lidé jeho srdce*“ (Herben, 2007, s. 33).

Poslední kniha s národopisnou tematikou *Na dědině* vyšla v roce 1893. Herben zavádí čtenáře do Staré Vsi, což je fiktivní obec, ležící v srdci Slovácka, autor má však na mysli většinou rodné Brumovice. Chtěl ukázat venkov prostřednictvím určitých typů lidí s význačnými rysy, kladnými či zápornými, a tím nás seznamuje s postavy Staré Vsi. Hned v úvodu vylíčí výrazné selské osobnosti, například Strýc Kašuba, který se nedá ničím překvapit, ke všemu má nějakou připomínku, ale promlouvá z něj moudrost a zkušenost. Úplně jiný typ představuje Filip Minařík, zvidavý člověk, který vede poctivě kroniku a zaznamenává všechny události. Neomezoval se však jenom na zachycení veselých stránek venkova. Poznáváme také postavy, které mají ve společnosti výjimečné postavení, i když jimi ostatní opovrhují. Za všechny zde zmíním příběh vesnického mrzáka Bartoše, kterého rodiče v mládí věznili doma ve chlévě, hoch otupěl a duševně zakrněl. Byl posměchem celé obce. Stal se z něho kostelní žebrák, další jeho činností bylo šlapání

varhan a zvonění, které prováděl neobvykle, a to v daktylu, a proto ho vždy lidé poznali. Každému ve vsi přál ke svátku, i když jeho upřímná gratulace mohla na cizího člověka, který neznal jeho osud, působit směšně. Jednoho dne se však zvonění vesnicí v daktylu nerozléhalo, a toho dne mrzák Bartoš skončil. Na závěr této vzpomínky umístil Herben varování: „*Rodičové, odpíráte-li dětem prs mateřský a svoje objetí, nevzdalujte jich aspoň od nader přírody a jejího žilobití životadárného. Příroda se vymstí tak, že i modlitba jeho bude lidem ku posměchu*“ (Herben, 1958, s. 220). Herben píše se skutečnou láskou, je upřímný a srdečný, v méně veselých pasážích hovoří s lítostí a touží po nápravě, k níž také vyzývá.

2.2.2 Beletristické práce

Tyto „drobné“ národopisné práce směřovaly k jeho stěžejnímu a patrně také největšímu literárnímu dílu, nedokončené románové kronice¹, *Do třetího a čtvrtého pokolení*. „*Tři čtvrtiny pokolení jsou prostá pravda, to, co kolem sebe viděl a slyšel: bylo však potřeba vyrůst a prohloubit se, aby viděné a slyšené plně pochopil a ocenil. Proto Pokolení zrála léta; proto se v nich nejednou setkáme s náměty a episodami, dříve zpracovanými povídkově nebo poznámkově*“ (Panorama, 1936, s. 151).

Své vrcholné dílo začal Herben psát v roce 1887. Nejprve bylo uveřejňováno na pokračování v časopisu Ruch. Vzbudilo obrovský zájem, autor dílo rozšířil a vydával ho ještě tři roky v sešitech. První knižní vydání *Kronik* s původním názvem *Do třetího i čtvrtého pokolení* bylo v letech 1889–1892, přičemž bylo tehdy zčásti zkonfiskováno. Do druhého dvousvazkového vydání z roku 1907 vsunul hlavně obecnější historické pasáže. I ve třetím knižním vydání (1919) a také pak v pátém (1936) prováděl autor další úpravy, ale jednalo se již o úpravy pravopisné a stylistické. Poslední verze vyšla s malou změnou názvu – *Do třetího a čtvrtého pokolení*. Po Herbenově smrti vyšla kronika ještě čtyřikrát, zatím poslední vydání kroniky, celkově osmé, se objevilo v roce 2000 s poprvé vydaným torzem III. dílu.

---

¹Lexikon lit. pojmů charakterizuje románovou kroniku jako rozsáhlou románovou skladbu s uvolněným dějovým tokem, která zachycuje události jednoho rodu, rodiny nebo nějaké komunity (vesnice) v delším časovém úseku. Události jsou líčeny v chronologické posloupnosti., kompozice je nesevřená, s řadou odboček, líčení a popisů. Cílem je vystihnout zvolení prostřední a zaznamenat jeho dobové proměny.

Herben zobrazil obraz vesnice Brumovic a okolí od roku 1762 do 90 let 19. století. Chtěl ukázat, jak se v průběhu let a staletí měnil lid, slovácká vesnice, snažil se dívat na lidovou problematiku otevřeně a objektivně hodnotil minulé i současné jevy, nebál se poukázat i na negativní jevy, které doprovázely život na vesnici. Choval však k lidem úctu a lásku. Postavil se také tváří v tvář ožehavým problémům a otázkám, na které při své práci narazil, i když to nebylo původním úmyslem: *„Pokud si někdo myslí, že jsem chtěl řešit nějaké problémy, odpovídám, že jsem s tím úmyslem nezačínal. Ovšem nakonec se stalo, že se problémy vyrojily, že jsem v práci své narazil na několik problémů a svědomitě jsem jim pohleděl do očí“* (Herben, 1935, s. 131). Autorovi šlo hlavně o to, aby podal věrný obraz událostí tak, jak se skutečně staly, informace v díle jsou založeny na jeho znalostech českých dějin a také na tom, co on sám zažil nebo slyšel vypravovat. Z dějinných události zmínil například Velkou francouzskou revoluci, napoleonské války, zrušení roboty.

Celá kronika je založena na zápase prostého lidu se silami, které na něj působí. Hrdinou je tu všecken lid z Herbenova rodiště a okolních obcí bývalého panství hodonínského², a proti němu se v prvním svazku knihy staví představitelé feudálního řádu, zejména otec a syn z rodu Hrabců. Autor začíná své vyprávění v roce 1762, kdy se Matěj Hrabec, sirotek krejčího Hrabce, se kterým bylo v dětství špatně zacházeno, stal úředníkem na panském dvoře v obci Kobylí. Po čase se na něj usmálo štěstí a stal se panským drábem, později povýšil na kancelářského. Kdysi z ušlapávaného selského pacholka se stává utlačovatel lidu. Opojila ho radost z moci, zpychl, zapomněl na hanbu, kterou musel vytrpět před svým povýšením a mstí se na nevinných občanech Brumovic. Pohrdá jimi, ponižuje je, i když v hloubi duše cítí, že je pořád jeden z nich a nepatří k těm pánům, kteří týrají lid. Přesto se chová pořád stejně. Vyslouží si tu nejhorší pověst a stane se postrachem všech. O pár let později si najde ženu ve svém rodišti. Nemá sice panské vychování, ale zato doma vlastní truhličku s tolary. Děvče si nakonec z donucení rodičů vezme dvakrát mladšího Hrabce, nemá s ním však lehký život a doma je spíše služebnou. Po narození syna Jindřicha začne Hrabec brát úplatky, podvádět vrchnost, peníze shrabuje jakýmkoliv způsobem, jen aby nashromáždil majetek a zajistil synovi slibnou budoucnost.

---

² Termínem panství hodonínského označujeme území, do kterého náležel např. Hodonín, Čejč, Velké Pavlovice, Kobylí, Brumovice či Zaječí.

S mnoha lidmi se tak dostane do sporu. Po čase se Hrabcův syn zahledí do jedné dívky, její otec mu ji však nechce dát a starý Hrabec se pomstí udavačstvím. Nakonec však pravda vyjde najevo, sedláci jsou nevinní a Hrabec upadne do hanby a nemůže se dále v Čejkovicích ukázat. Vzdává úřadu a stěhuje se s celou svou rodinou do rodných Brumovic. Zde si ovšem již předtím nepoctivým způsobem zajistil selský statek. Teprve ve čtvrté generaci se najde potomek Hrabců, Jiří Beneš, který chce viny předků odčinit prací pro své krajany. Také on však ztroskotá na rodinném prokletí, které naplňuje biblický výrok o vinách otců, jež trestá Bůh do třetího a čtvrtého pokolení.

Dílo nemá klasickou románovou kompozici, autor ani o román neusiloval. Je formováno jako sled obrazů a epizod, které spolu vytváří volný celek. Kousek historického textu je vystřídáno s kusem románového děje, text je proložen různými dokumenty a dopisy, např. Marie Terezie psala synovi o šlechtě, která měla volnou ruku a dokázala, že zasluhuje nejhorší pověst v celé Evropě: „... *Sedláci jsou výstřednostmi vrchností rozjitřeni do nejkrajnější míry. Vrchnosti však za těch 36 let, co panují, uměly se stále tak vytáčet jako nyní a tak věc navlíkati, že si člověk nemohl učiniti jasno, a poddaný pořád byl držen v dosavadním ujařmení... Útisky těchto ubohých lidí a tyranství, pod nimž úpějí, jsou známy a dokázány...*“ (Herben, 1954, s. 76), dále také novinové články, které dodávají vyprávění autentičnosti, výjimkou nejsou ani přesné záznamy císařských patentů např.: „*K vykoupení z roboty poskytuje zákon ze 14. prosince 1846 znamenité usnadnění, a jakož mnohá větší panství v Čechách již dobrovolně osvědčila ochotu poddaným svým v tom napomáhati, taktéž uzavřel jsem i Já, že závazek ke konání roboty skutečně přestati má koncem března r. 1849 za mírnou náhradu, o čem vůli Svou co nejdříve prohlásím ve zvláštním patentu*“ (Herben, 1954, s. 392) nebo popisy důležitých událostí, např. důsledky finančního patentu z roku 1811.

Jazyk zvolil prostý, jednoduchý, přitom však bohatý a pestrý. V dialozích postav převažuje nářečí, užity jsou také výrazy typické pro Brumovice a jejich okolí např. turkyň (kukuřice), učuřovat se (usmívat se), múzovat (slídit), čagan (hůl). Z koncovek infinitivu, které jsou zakončeny na-ti, je pro kroniku typický mírně archaizovaný styl. Setkáváme se také s výrazy latinskými např. terra incognita, i s německými, a to většinou v souvislosti s vrchností nebo kněžstvem. „*Přece tě*

nebudu beleidigovat“, „*I stal se docela zádušným, nevrlym – neschenfeindlich, abych ti řekl.*“ (Herben, 1954, s. 514). Felix Vodička upozorňuje, že nikdo z našich realistických prozaiků, ani Holeček, ani Jirásek, Rais nebo bratři Mrštíkové v takovémto způsobu zpracování látky nepředstihli Herbena. Pokolení se naopak stalo vzorem venkovského realistického románu.

Přijetí a hodnocení díla v době jeho vydání bylo rozporuplné. Literární veřejnost se rozdělila na dva tábory. V Čase se vyjádřil k dílu sám T. G. Masaryk. Kladně hodnotil charakteristiku jihomoravského kraje, poutavým způsobem zachytil Herben vesnický život a to ve všech podobách. Ocenil u něj nový postoj k vlastenectví, u některých dialogů však vytýkal nedůslednost, sloh ale hodnotil kladně. V Besedách Času z roku 1909 posuzoval dílo francouzský spisovatel William Ritter, přítel Petra Bezruče a Leoše Janáčka. Knihu přirovnal svým významem pro Moravu k Holečkovým *Naším*. Cenil si Herbena jako historika, obdivoval s jakou přesností a důkladností interpretoval historické události, zdůrazňoval objektivitu a nadhled. Jeho celkové hodnocení znělo: „*Čtvero pokolení jsou přísně nestranný a úplný dokument moravsko-slováckého lidu, který sám se v něm velice dobře poznal. Cizinec, zajímající se o slovanskou otázku, nejvíce se z něho může naučiti. Je to krásná kniha, psaná střízlivě a bez nároků. Fakta v ní mluví sama pro sebe, není třeba je přizpůsobovat vkusu určité chvíle nebo určité umělecky kliky. Je uměleckým dílem? Rozhodně je, aspoň ve zdravé literatuře*“ (Besedy Času XIV, s. 378). F. X. Šalda naopak opovrhne a tvrdí, že kniha zdaleka nedosahuje takové úrovně jako je Holečkovovo dílo *Naši*. „*Holeček byl opravdový myslitel, který si odvodil ze života selského celou soustavu poznání, celý opravdový světový a životní názor. Toho u Herbena není. Herben je dosti mělký osvěťář a liberál, který chce všechny bolesti vesnické léčit pokrokovým liberalismem běžné ražby, liberalismem sice velmi zdomácněným a rozředěným, ale přece liberalismem, neboť nenese v sobě nových zdrojů myšlenkových*“ (Šalda, 1941, s. 65). V Herbenově rodném kraji vzbudilo dílo dvojí ohlas. Někteří si Herbenova díla cenili, jiní lidé například poznávali skutečné osobnosti, často rozpoznali své předky a měli autorovi za zlé, že Brumovice ponížil, neboť o nich psal nadřazeně, přísně, vystavil před veřejností nedostatky lidu.

2.2.3 Ostatní tvorba

V prvním období své literární činnosti napsal také řadu dějepisných studií, z nichž jsou nejznámější *Cyril a Metoděj, život a význam jejich, Jan Nepomucký a Karel ze Žerotína*. Za vrchol českých dějin pokládal husitství, na které se v několika pracích také zaměřil např. *Pravdivé vyličení M. J. z Husince, Mistr Jeroným Pražský, Jan Žižka z Trocnova*. Husitství nebylo podle Herbena jen období válečných konfliktů, ale také reformací, které představovaly významné epochy v našich dějinách.

Oddanost Masarykovi projevil Herben i svými medailony a jinými publikacemi věnovanými přímo osobnosti T. G. Masaryka. Napsal o něm první knižní studii, první rozsáhlý životopis *Masarykův rodinný život* a také velmi cenný *Skicář k Masarykovu životopisu*. Americká spisovatelka S. K. Boltonová vydala knihu *Chudí hoši, kteří se proslavili*. Herben tvrdil, že v albu chybí jeden chudý hoch, kterého ještě neznala, když knihu psala a tím je právě náš první prezident Československé republiky. Proto pojmenoval Herben knihu o T. G. Masarykovi *Chudý chlapec, který se proslavil*. Také v řadě polemických statí vystoupil na obranu Masarykova díla, např. *Masarykova sekta a Gollova škola*.

Mezi jeho nejcennější práce patří kniha *Deset let proti proudu*, kde zaznamenává bouřlivé období v letech 188 –1896. Kniha přešla do rozsáhlé *Knihy vzpomínek*, za kterou obdržel v roce 1935 Státní cenu. Knihu psal během posledních let svého života. Nalezneme zde mnoho vzpomínek, pamětí, názory a různé myšlenky. V první části vzpomíná na své rodiště, školu, čas na univerzitě. Zmínil se o vzniku českého realismu literárního, vědeckého i politického. Na závěr knihy připojil zvláštní literární útvar, a to svůj *Válečný deník*. Původně měl vyjít tiskem po převratu, ale po obecné amnestii, která byla vyhlášena na lidi, kteří se za války nedovedli orientovat česky, se rozhodl Herben deník nevydávat.

Prvotiny *Slovácké děti* a *Na dědině*, které vyšly později souborně pod názvem *Brumovice*, jak je zmíněno výše, byly protějškem Herbenova druhého největšího beletristického díla *Hostišov*. Vesničku Hostišov poznal v roce 1897 a zalíbila se mu tak, že ji od té doby navštěvoval pravidelně. V roce 1901 si zde postavil vilku, a jak sám přiznal, Hostišov se mu stal druhým domovem. Nejprve psal o Hostišově drobné

povídky a obrázky, v roce 1907 je shrnul a vydal souborně. Kniha se skládá z několika navzájem volně spjatých kapitol a povídky rozdělil do několika oddílů. Nejprve se zamyslel nad minulostí tohoto kraje, poté se zajímal, jak zde žije venkovský lid. Venkovský lid měl rád, pozorně si ho všímal a dovedl krásně vylíčit povahu venkovanů. I zde byl Herbenův jazyk prostý, nevyumělkovaný, ale zároveň svěží a výrazný. Dovedl však i zaútočit a nejednou vytýkal příliš pohodlný život venkovanů.

Po roce 1948 bylo Herbenovo dílo také pro vřelý vztah k Masarykovi dlouho přehlíženo. Nový impuls pro vydávání jeho díla vzešel z jeho rodné obce, kde se při příležitosti 60. úmrtí, v roce 1996, sestavil *Klub přátel Jana Herbena a historie obce Brumovice*. Vzáli si na sebe nelehký úkol a to objevit a zvěčnit Jana Herbena v očích všech brumovských občanů. K tomu měly sloužit dvě výstavy a především „Nové pokolení“, což byl nový brumovický zpravodaj, který začal vycházet v roce 2001, a pravidelně v něm uveřejňují články o slavném rodákovi.

3 Žurnalista

3.1 Novinářské počátky

Pracovat literárně začal Herben již jako gymnazijní student, kde publikoval své verše ve školním almanachu *Zora*. Podepisoval se jako Svatopluk Vojmír. První báseň, kterou v almanachu uveřejnil, se jmenovala *Král Ječmínek*. Dále publikoval v listu *Koleda*, časopise *Obzor*, v roce 1878 dostal celý dukát literární ceny od Moravské besedy za báseň *Jest jaro*. Jako univerzitní posluchač psal dopisy do Moravské orlice. Všechny tyto pokusy a také jeho časopisecké úspěchy zavedly Herbena k novinám a pomalu tak přecházel od veršů k próze. Pod vlivem Palackého přemýšlel o dějinách národa a o tom, co z nich plyne pro jeho současnost. Hodnotíme-li Herbena jako novináře, musíme říci, že to byl člověk na svém místě. Když se rozhodoval o povolání, věděl, proč tak činí. Bylo to jeho poslání a věnoval se mu celý svůj život. Jako novinář měl neobyčejnou odvahu, píli, vytrvalost a houževnatost.

V roce 1885 byl Jan Herben přijat Juliem Grégrem³ do Národních listů, kde mu svěřil rubriku *Zprávy z Moravy*. Strávil zde však pouhý rok. Počátkem jara 1886 byly publikovány články Grégrovou obrany pravosti Rukopisů Královédvorského a Zelenohorského. Herben se netajil tím, že s Grégrovou obranou nesouhlasí a publikoval vlastní příspěvky ke kritice pravosti Rukopisů. A to byl právě důvod propuštění. Názor, který napsal, se bohužel neshodoval s názorem majitele listu, pro který Herben pracoval. V rukopisném boji stál na straně Masaryka, Gebauera a Golla. Ani ne po roku tedy pocítil Herben nejistotu tohoto povolání. Kdo je slabší, podlehne, podrobí se a do smrti píše to, co mu nařizuje jiný a ničeho se nebojí tolik, jako mít svůj vlastní názor. Kdo má dobrý a pevný charakter, odejde z listu i přes všechnu tu nejistotu v životě a starosti, které ho tímto rozhodnutím čekají. A právě Herben, začínající novinář a mladý básník, jakých bylo v této době mnoho, se ukázal jako člověk s pevným charakterem.

---

³ Český politik, spoluzakladatel Národní strany svobodomyslné – Mladočechů, novinář a spoluvlastník deníku *Národní listy*, který v roce 1861 založil.

Herben byl znamenitý novinář. Uměl psát jadrně, prostě a srozumitelně. Nejprve se snažil danou problematiku nastínit, poté celou věc pedagogickým způsobem vysvětlil. Cílem bylo čtenáře zaujmout natolik, aby s chutí dočetli poslední řádky a neodložili text jen z toho důvodu, že o daném tématu toho ví málo. Nenáviděl každou frázi a v krátkých a úsečných větách šel přímo k podstatě věci. Byl uznávaným mistrem polemiky. Zůstával vždy nad věcí, měl vtip, argumenty. Bránil-li nějakou myšlenku, zastával se jí proto, že v ní věřil. Tenhle způsob psaní, jeho jadrná čeština byla také velkou předností Času.

3.2 Čas

Po propuštění z Národních listů si jako první dodělal doktorát a uvažoval o tom, že by si on a mladá garda, která byla také proti Rukopisům, mohli zařídit vlastní periodikum, kde by mohli vyjádřit své názory a postoje. A tak se deset mladých nadšenců, mezi které patřili např. Jaroslav Vlček či František Táborský, skládali zhruba půl roku po zlatkách a našetřili ze svých nepříliš velkých příjmů přes 70 zlatých. Za budoucího redaktora byl zvolen Jan Herben, protože již měl své první žurnalistické zkušenosti a pro budoucí list vymyslel stručný název „Čas“. Herben cítil jistou sounáležitost jak s Moravou, tak i se Slovenskem, protože odtud pocházely jejich rodinné kořeny, a proto umožnil ve svém listu publikovat i Slovákům, např. Vavru Šrobárovi nebo Milanu Rastislavu Štefánikovi.

3.2.1 Struktura a obsah

První číslo Času s podtitulem „List věnovaný veřejným otázkám“ vyšlo 20. prosince 1886. Jaký program měli tzv. Maffiáni, jak jim podle vzoru Národních listů přezdívalo mnoho lidí, žurnalistů i vědeckých pracovníků, čím se chtějí zaobírat, sám Herben charakterizoval takto: *„Naším válečným heslem bylo: Řezat, řezat a řezat! Řezat všechno, co jsme nenáviděli, řezat všechno, co bylo podle našeho přesvědčení nepočestné, nepravdivé a shnilé. Tenkrát nebylo když mnoho filosofovat, a proto sotva kdo z nás myslil dál nežli na to: rozbít a ničit starý svět, aby na*

troškách jeho vykvetl svět lepší“ (Herben, 1935, s. 271). Dvacet devět let list vycházel a jeho struktura vypadala následovně: Na přední straně se nacházel úvodník, bez nadpisu, jen s datem, který vyjadřoval postoj k hlavnímu politickému problému či nejvýznamnější události. Za úvodníkem následovala první rubrika *Umění, věda, školství*, která obvyklé mívala oddělení z cizích literatur, sledovala však také vědu i změny. Za kulturní rubrikou byly články politické, kulturní a hospodářské. (např: Úpadek strany staročeské, Několik úvah o slovanské otázce, Zemská jubilejní výstava), dále následovala rubrika *Dopisy domácí i zahraniční*. Velmi zajímavý byl i *Politický přehled*, kde byly zaznamenány události z celé Evropy. Snahou bylo vyložit vše stručně a velmi srozumitelně. Poslední rubrikou byla *Směs*, kde se objevovaly politické a kulturní poznámky, informace o schůzích, učitelských sjezdech či o výši mezd. Herbenovou starostí byly úvodníky. Nepsal je vždy sám, ale vždy je aspoň upravoval, či doplňoval. V části nazvané *Politická kronika* dovedl několika větami vystihnout jádro politických událostí dne a do nejvyhledávanější rubriky *Páté přes deváté* psal krátké polemiky k událostem dne.

3.2.2 Politický význam

V 90. letech založil T. G. Masaryk s Janem Gebauerem, Edvardem Benešem aj. Českou stranu lidovou a jejím orgánem se stal právě deník Čas. Sloužil pro prezentaci stranického programu na demokratizaci státu, pokrokovou národní a kulturní politiku a sociální reformy. 1. listopadu 1890 v něm uveřejnili svůj první program českého politického realismu. Program vyvolal diskuzi a to zejména v Národních listech, které hájily zastaralý liberalistický demokratismus. I přes všechno se dne 26. listopadu 1890 sešli dr. Julius Grégr a T. G. Masaryk, dohodli se a vše bylo zpečetěno prohlášením: „*Při jednání, jehož se zúčastnili pánové prof. F. Tilšer, dr. Julius Grégr, dr. J. Kučera s jedné strany, dr. J. Kaizl, dr. K. Kramář a profesor T. G. Masaryk s druhé strany, stalo se usnesení, že podepsaní připojí se k národní straně svobodomyšlné, poněvadž objevila se mezi nimi shoda ve všech hlavních částech programu a jednomyslně uznána potřeba, spojití v jeden politický útvar všechny jednotlivce i skupiny, kdož chtějí důrazně hájiti práv i důstojnosti*

národa českého. V Praze dne 13. Prosince 1890. Podepsáni: Profesor dr. Josef Kaizl, poslanec na říšské radě, dr. Karel Kramář, vydavatel Času a profesor dr. T. G. Masaryk“ (Herben, 1935, s. 444). Panovala však mezi nimi značná nedůvěra a poslanci, zejména dr. Vašatý se záhy postavili proti realistům. Vše vyvrcholilo tím, že profesor Masaryk jako hlavní osoba sporu rezignoval na poslanecký mandát. Rozchodem těchto „tří králů“, jak se Masarykovi, Kaizlovi a Kramářovi říkalo, bylo realistické hnutí rozdvojeno. Čas se tak opět stal jen Herbenovým majetkem a vzal na sebe všechny závazky a dluhy.

V roce 1915 byl Čas úředním rozhodnutím Rakousko-uherského mocnářství zastaven. V této době měl na 20 000 odběratelů, čtenářů o mnoho desítek tisíců více a patřil k nejčtenějším českým listům. Po dvaceti devíti letech novinařiny skončil Herben opět na dlažbě, jako roku 1886, když byl vyhozen z Národních listů. Herbena to však nijak neodradilo a nějaký čas vydával týdeník *Novina*, který se věnoval beletrii a básnictví. Avšak i ten byl po několika měsících zastaven rakouským policejním úřadem a Herben se tak v roce 1917 vrátil do *Národních listů*, redigovaných Karlem Kramářem. Po vzniku samostatného Československa byl v letech 1918–1920 redaktorem satirického časopisu *Nebojsa* a v letech 1925–27 členem redakce *Lidových novin*, kam psal převážně příležitostné vzpomínky a nekrology. Do sedmdesáti let pak pracoval pro týdeník *Národní práce*, který redigoval jeho nejmladší syn Ivan. Časopis Čas začal opět vycházet v roce 1920 jako nezávislý deník. Obnovený Čas vycházel tři roky, od 13. června 1920 do 28. ledna 1923 avšak bez Herbena, redaktorem byl Ladislav Kunte.

Čas byl pokládán a dlouho dobu nazýván listem masarykovským. Na jednu stranu jím byl, na druhou ne. Již od svých univerzitních let a především pak v Praze Herben Masaryka obdivoval a viděl v něm velkou osobnost. Jeho obdiv k němu rostl, neboť Masaryk měl podle jeho slov ze všech lidí, které poznal, největší formát. Herben napsal o sobě tuto paměťihodnou větu: „*Já bych vůbec byl nešťasten, kdybych neměl koho obdivovat*“ (Naše doba, 1937, str. 2). A myslel tím určitě jeho vztah k Masarykovi. Jednu vlastnost měl Herben s Masarykem společnou, a to čestnost a poctivost. Masaryk však časopis nefinancoval, jak si všichni mysleli, ale všichni kolem časopisu se snažili kráčet stejným duchovním a ideovým směrem jako Masaryk. Věřili jeho názorům a myšlenkám. Profesor Masaryk dostal první

vydání Času stejně se všemi, kterým ho poslali jako budoucím potencionálním odběratelům. Teprve až po nějaké době se Herben s Jaroslavem Vlčkem odhodlali a vydali se za ním osobně. Masaryk však nebyl z listu nadšen. Některé články pokládal za nevhodné, dosti povrchní, vyčítal Herbenovi, že z nich člověk nevyčte nic z jejich programu či směru, kterým se chtějí v Času ubírat. Nakonec jim však dodal naději, že i přes všechny chyby, které on vidí, není mezi všemi ostatními listy tak dětinský.

Bezmála třicet let vedl Herben svůj list. Již od počátku ho provázely štvavé útoky, a to jak z politických stran, tak i z českých novinových titulů. Nicméně spolu s redakcí dokázal vždy těmto útokům čelit. Jistě Herben nedosáhl všeho, čeho svým listem dosáhnout chtěl, ale i tím, čeho dosáhl, mohl být spokojen. Časopis Čas se společně s českými periodiky jako například Beseda lidu, Květy, Světozor řadí ve druhé polovině 19. století mezi nejceněnější.

3.2.3 Jan Herben objevitel

Mnozí poukazují na skutečnost, že Herben objevil dva významné literáty, Jana Karafiáta a Petra Bezruče. Herben toto tvrzení odmítal a tvrdil, že na oba autory pouze upozornil. Můžeme však říci, že se na jejich „objevení“ významně podílel. Když v polovině 80. let navštívil Herben knihkupectví Františka Bašteckého, narazil na knížku drobného formátu od Jana Karafiáta, která byla vydána jeho vlastním nákladem roku 1876 u Václava Horského. Byl z knížky okouzlen. Podle jeho názoru kniha vychovává k pokoře a poslušnosti, zdůrazňuje vlastnosti jako je odpovědnost, vzájemná solidarita, schopnost poučit se z vlastních chyb. Dlouhá léta Broučky každému chválil a doporučoval, jeho snoubenka je nosila do školy. V roce 1893 napsal kladnou úvahu o Broučcích a rozhodl se ji prezentovat ve svém listu. Nakonec však dal přednost recenzi od Gustava Jaroše, který na díle ocenil novátorský přístup ke světu dítěte a zaměření na psychologii dětí. Recenze byla v Čase publikována v září a vzbudila velký zájem. Všechny knihy, které byly v knihkupectví u Bašteckého z roku vydání (1876) byly rozebrány a následovala další a další vydání.

Petr Bezruč posílal své básně do časopisu Čas anonymně. Nejenom, že se obával popularity a střežil si své soukromí, ale anonymita mu umožňovala předkládat svá díla jako kolektivní výtvary lidové masy. V Knize vzpomínek Herben tvrdí: „*Neobjevil jsem ho, objevil se sám. Já jsem byl jenom tak šťasten, že jsem mu otvíral dveře. Sám si mne k tomu vyvolil a vzal mě do vozu své slávy*“ (Herben, 1936, s. 155). Svou první báseň zaslal Petr Bezruč Herbenovi v lednu 1899 a další básně, které postupně přicházely, si získaly Herbenovu přízeň a již v únoru uveřejnil v beletristické příloze tři básně: Den Palackého, Škaredý zjev a Jen jedenkrát. „*Uveřejňujeme verše neznámého posud básníka Petra Bezruče. Jistě ne proto, že jsou nacionalistické, ale proto, že jsou mohutné a vášnivé a nové, a protože si od jeho talentu mnoho slibujeme*“ (Herben, 1997, s. 17). Básně vyvolaly ihned značný ohlas, ale i zákrok rakouské cenzury. Avšak brzy poté následovaly další Bezručovy verše a v roce 1903 vydává Herben jako samostatné Slezské číslo výbor z dosavadní Bezručovy tvorby. Petr Bezruč se stal takřka přes noc uznávaným básníkem. Neměl žádného předchůdce, neměl epigonů a jako básník nebyl nikomu podobný. Psal spontánně, takřka jedním dechem, básně jsou nabitě životem i dramatickým napětím. Možná tak psal i proto, že byl v té době nervově nemocen, prožíval velkou citovou krizi. Když bylo jméno Petra Bezruče odhaleno, odmítl dál psát, ale právě Jan Herben jej přesvědčil o návratu a dodnes patří Bezručova tvorba k vrcholu české i světové poezie.

Závěr

Ve své práci jsem se snažila nastínit život opomíjeného autora Jana Herbena. I když si rodina přála, aby se stal knězem, zvolil si cestu literáta a publicisty. Nebyl však pouze novinářem a významným spisovatelem venkovského realismu. Rozsah jeho myšlení je značně široký a odbornou literaturou je liče coby literární kritik a historik, národopisec, znalec a pronikavý kronikář rodného kraje, průkopník uměleckého realismu, či politik. Vzorem nám může být zejména svou pravdomluvností a čestností. Vždy ochotně bojoval za pravdu, za svými názory si stál a inspiroval se příkladem T. G. Masaryka, kterého pokládal za svůj vzor a viděl v něm zásadového člověka a zejména muže světového formátu. Herben miloval své povolání a práci v novinách pokládal za činnost, která měla hluboký smysl. Významné jsou jak jeho literární práce, ke každému dílu přistupoval zodpovědně, vyzbrojen znalostmi a zkušenosti, tak i činnost politická. Věnovala jsem se jeho životu a rodině, pozastavila jsem se nad osobami, které ho v životě ovlivnily. Zmínila jsem také jeho tvorbu a věnovala se vrcholnému dílu, nedokončené románové kronice, *Do třetího a čtvrtého pokolení*, neboť se jedná o knihu jak literárně, tak i historicky velmi cennou. Na osudech tří generací promítá historické a sociální proměny moravského Slovácka od 18. století až do po dobu autorova mládí. Vřelý vztah choval Herben nejen k jižní Moravě, odkud pocházel, ale i k Tábořsku, především pak k vesnici Hostišov, kterou nazval svým druhým domovem. Právě i Hostišov ve své práci zmiňuje. Avšak podstatnou část své práce jsem věnovala Herbenovi jako žurnalistovi a snažila se přiblížit jeho list *Čas*, který v roce 1886 založil a vydával bezmála třicet let. Po celou dobu vydávání si list udržel svůj směr, i když ho od začátku existence provázely štvavé mediální útoky. Již od počátku se *Čas* inspiroval nepsanými myšlenkami a zásadami realismu, neboť hlavním vzorem listu byla osobnost T. G. Masaryka.

V dnešní době je Herben spíše zapomínaný autor, jeho díla se čtou málo, ale můžou nám podstatně přispět k poznání doby, kdy autor žil. Své cíle, které jsem si na začátku práce dala, pokládám za splněné. K práci mi sloužilo mnoho publikací, které se zabývaly životem Herbena. Nejvíce mi však pomohla Herbenova *Kniha vzpomínek*, která mi nabídla jeho soukromí od dětských let, přes studium až po

Herbena jako novináře, spisovatele a politika. Čerpala jsem zde také informace k periodiku Čas. Ať jeho začátky, program, či zastavení za Rakouska-Uherska. Také jsem navštívila obec Brumovice a ptala se po stále expozici spisovatele, ale kromě rodného domu se zde bohužel nic nenachází. Byly mi nabídnuty zpravodaje Nové pokolení, které vychází od roku 2011 díky Klubu přátel Jana Herbena a historie obce Brumovice. Klub se zaměřuje na získání všech dostupných písemných materiálů. Navázali kontakt s Masarykovským ústavem v Praze, jsou v kontaktu s Herbenovou rodinou – potomky spisovatele a příbuznými. Cílem klubu je vybudovat v obci stálý památník s Herbenovou pamětí síní. Zatím se to však pro nepochopení řady občanů a především dosavadního zastupitelstva nepodařilo. Podle mého názoru je škoda, že obec této možnosti nevyužívá, protože každá sebemenší ves si hledá někoho, kým by se mohla pochlubit a použije to k propagaci své obce. Jako například Diváky s bratry Mrštíky, Kobylí s rodinou Bezděkovou a Augustou Šebestovou nebo má rodná vesnice Čejkovice s T. G. Masarykem.

Seznam literatury a pramenů

BALAJKA, B. *Přehledné dějiny literatury II*. 4. vyd. Praha: Fortuna, 2001. ISBN 80-7168781-2.

BARTOŠ, F. M. *Knihy a zápasy*. Praha: Husova československá evangelická fakulta bohoslovecká, 1948. ISBN neuvedeno.

BĚLIČ, J., SKALIČKA J., *Doslov* In: Herben J., *Do třetího a čtvrtého pokolení*. Díl druhý. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956. ISBN neuvedeno.

BLAJER, Z., CHAROUS, E. *Přehledné dějiny literatury*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1971. ISBN neuvedeno.

ČECH, J. *Výběrová bibliografie k 150. Výročí narození regionálního autora*. Břeclav: Městská knihovna. ISBN 978-80-254-0047-0.

Čeští spisovatelé 19. století. Red. OTRUBA, M. 1.vyd. Praha: Československý spisovatel, 1971. ISBN neuvedeno.

DOMORÁZEK, K. *O Janu Herbenovi*. 1. vyd. Praha: Knihovna Svazu národního osvobození, 1938. ISBN neuvedeno.

FISCHER, J. *Kritický realismus*. Praha: Svoboda, 1979. ISBN neuvedeno.

FORST, V. *Realismus a modernost*. Praha: Československá akademie věd. ISBN neuvedeno.

GREGOR, A. *Život a dílo Jana Herbena*. In: *Na dědině – výbor z próz*. Brno: Krajské nakladatelství, 1958. ISBN neuvedeno.

HAMAN, A. *Česká literatura 19. století a evropský kontext*. 1. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita. ISBN 8070825480.

HERBEN, J. *Brumovice*. 1. vyd. Praha: Družstevní práce, 1946. ISBN neuvedeno.

HERBEN, J. *Chudý chlapec, který se proslavil*. 3. vyd. Česká expedice a Dolmen. ISBN 80-85281-03-1.

HERBEN, J. *Do třetího a čtvrtého pokolení*. Díl první. 6.vyd. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1954. ISBN neuvedeno.

- HERBEN, J. *Do třetího a čtvrtého pokolení*. Díl druhý. 6. vyd. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956. ISBN neuvedeno.
- HERBEN, J. *Do třetího a čtvrtého pokolení*. Díl třetí. 1. vyd. Brumovice: Carpe diem, 2000. ISBN 80-86362-19-1.
- HERBEN, J. *Hostišov*. Praha: Státní nakladatelství, 1949. ISBN neuvedeno.
- HERBEN, J. *Jan Herben český novinář a spisovatel 1857 – 1936*. Moravian Library, 1957. ISBN neuvedeno.
- HERBEN, J. *Kniha vzpomínek*. 1. vyd. Praha: Družstevní práce, 1935. ISBN neuvedeno.
- HERBEN, J. *Kniha vzpomínek*. 2. vyd. Praha. Družstevní práce, 1936. ISBN neuvedeno.
- HERBEN, J. *Moravské obrázky*. 1. vyd. Praha: J. Otto, 1889. ISBN neuvedeno.
- HERBEN, J. *Moravské obrázky*. 2. vyd. Praha: Šolc a Šimáček, 1925. ISBN neuvedeno.
- HERBEN, J. *Na dědině*. Brno: Krajské nakladatelství, 1958. ISBN neuvedeno.
- HERBEN, J. *Proti proudu*. Praha: Česká expedice, 1997. ISBN 80-85281-46-5.
- HERBEN, J. *Slovácké děti*. Praha: Knihotiskárna F. Šimáček, 1890. ISBN neuvedeno.
- HOMOLOVÁ, K. *Čeští spisovatelé 19. a počátku 20. století*. Praha: Československý spisovatel, 1982. ISBN neuvedeno.
- HUVAR, M. *Jan Herben – Kronikář rodného kraje*. Brumovice: Obecní úřad, 2007. ISBN 80-86362-82-5.
- CHÁB, V. *Jan Herben*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1947. ISBN neuvedeno.
- JANÁČKOVÁ, J. *Český román na sklonku 19. století*. 1. vyd. Praha: Academia, 1967. ISBN neuvedeno.
- KARPATSKÝ, D. *Labyrint literatury*. Albatros, 2009. ISBN 978-80-00-02154-6.
- KOVAŘÍK, V. *Když velcí byli malí*. Praha: Státní nakladatelství, 1965. ISBN neuvedeno.
- Lexikon české literatury 1*. Red. FORST, V. 1. vyd. Praha: Academia, 1985. ISBN neuvedeno.

- Lexikon české literatury 2.* Red. FORST, V. 1. vyd. Praha: Academia, 1993. ISBN 80-200-0468-8.
- Lexikon české literatury 3.* OPELÍK, V. 1. vyd. Praha: Academia, 2000. ISBN 80-200-0708-3.
- Panorama české literatury.* Red. MACHALA, L., PETRŮ, E. 1. vydání. Olomouc: Rubico, 1994. ISBN 80-85839-04-0.
- KUNTE, L. *Osobnost Jana Herbena.* 1. vyd. Praha: Volné myšlenky, 1937. ISBN neuvedeno.
- LEHÁR, J., STICH, A., JANÁČKOVÁ, J., HOLÝ, J. *Česká literatura od počátku k dnešku.* 2. vyd. Praha: Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-963-8.
- MACURA, V. *Jen jedenkrát (zásilky času 1899 – 1914).* Praha: Československý spisovatel, 1980. ISBN neuvedeno.
- MOCNÁ, D., PETERKA, J. et al. *Encyklopedie literárních žánrů.* 1. vyd. Praha: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-669-X.
- NÜNNING, A. *Lexikon teorie literatury.* 1. vyd. Brno: Host. 2006. ISBN neuvedeno.
- PAROLEK, R. *O realismu v literatuře.* Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1964. ISBN neuvedeno.
- PAVERA, L., VŠETIČKA, F. *Lexikon literárních pojmů.* 1. vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002. ISBN 80-7182-124-1.
- PEŠAT, Z. *Čeští spisovatelé z přelomu 19. a 20. století.* 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1972. ISBN neuvedeno.
- PRAŽÁK, A. *Jan Herben.* 1. vyd. Turnov: Jiránek, 1937. ISBN neuvedeno.
- SOBOTKA, V. *Masarykův realismus a dnešní nacionalismus.* Beroun: Vlastní nákl., 1924. ISBN neuvedeno.
- ŠALDA, F. X. *Kritické projevy 1.* Praha: Melantrich, 1949. ISBN neuvedeno.
- ŠALDA, F. X. *Kritické projevy 10.* Praha: Československý spisovatel, 1957. ISBN neuvedeno.
- ŠALDA, F. X. *Medailony.* Praha: Melantrich, 1941. ISBN neuvedeno.
- ŠŤASTNÝ, R. *Čeští spisovatelé deseti století.* Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1974. ISBN neuvedeno.

Slovník literárních směrů a skupin. Red. VLAŠÍN, Š. 2. vyd. Praha: Panorama. 1983. ISBN neuvedeno.

VRBA, J. *Jan Herben.* 1. vyd. Praha: Česká akademie věd a umění, 1937. ISBN neuvedeno.

ZYKMUND, V. *Co je realismus?* Praha: Československý spisovatel, 1957. ISBN neuvedeno.

Internetové zdroje

ŠEDIVÝ, J. *Odkaz a význam Dr. Jana Herbena*. Nové pokolení: Zpravodaj Obce Brumovice [online]. [cit. 2012-20-03]. Dostupný z WWW: <www.brumovice.cz>.

ŠEDIVÝ, J. *Hledání a objevování Jana Herbena*. Nové pokolení: Zpravodaj Obce Brumovice [online]. [cit. 2012-20-03]. Dostupný z WWW: <www.brumovice.cz>.

ŠETEK, J. *Jan Herben nebyl pouze spisovatelem a novinářem*. [online]. [cit. 2012-20-03]. Dostupný z WWW: <www.valencik.cz/marathon/>.

Noviny a časopisy

BEDŘICHOVÁ, V. *Připomínají si významného rodáka: Brumovičtí oslaví stopadesáté výročí narození spisovatele a novináře Jana Herbena*. Břeclavský deník Rovnost, 4. 5. 2007, roč. 17, str. 8.

Brumovice jsou hrdé na svoji historii. Brněnský a jihomoravský deník Rovnost. 7. 3. 2002, roč. 7, s. 24.

EISNER, P. *Před deseti lety zemřel Jan Herben*. In: Svobodné slovo, 1946, s. 5.

HALLER, J. *Herbenova žeň jazyková*. In: Panorama, 1935, roč. 13, str. 3.

HERBEN, J. W. *Ritter, Mercure de France*. In: Besedy Času. roč. XVI, Praha, 1909, str. 378.

HERBEN, J. *Z dějin rodu Herbenů*. In: Malovaný kraj, 1997, roč. 33, str. 13.

HÝSEK, M. *Několik slov o Janu Herbenovi*. In: Panorama, 1936, roč. 14, str. 151.

KUNTE, I. *Osobnost Jana Herbena*. In: Naše doba, Praha, 1937, roč. 44, s. 400-407, 474-481.

KUNTE, L. *Otec Herben*. In: Panorama 13, 1935, str. 42.

PALLAS, G. *K devadesátému výročí narození Jana Herbena*. In: Svobodné noviny, 1947, str. 5.

POLÁČEK, K. *Otec Herben, oddaný kibic*. In: Lidové noviny, 1937, roč. 45, s. 1.

ŠEDIVÝ, J. *Dr. Jan Herben, spisovatel, novinář a politik*. In: Malovaný kraj. 2007, roč. 43, č. 3, s. 13.

ŠIMÁČEK, A. *Moravské obrázky*. In: Světozor 1890, s. 288.

ŠROBÁR, V. *Ján Herben a Slovensko*. In: Panorama, roč. 15, 1937, str. 117.

Anotace

Jméno a příjmení:	Pavla Hnidáková
Katedra:	Katedra českého jazyka a literatury
Vedoucí práce:	Mgr. Daniel Jakubíček, Ph.D.
Rok obhajoby:	2012

Název práce:	Spisovatel a publicista Jan Herben (1857 – 1936)
Název v angličtině:	Author and Publicist Jan Herben (1857 – 1936)
Anotace práce:	Bakalářská práce se zabývá životem Jana Herbena. Seznamuje nás s osobami, které ho v životě nejvíce ovlivnily. Práce se zaměřuje také na jeho tvorbu a díla, která přinesla největší úspěch. Herben je zde zobrazen i jako žurnalista a redaktor svého periodika Čas.
Klíčová slova:	Jan Herben – život, vztahy, díla, žurnalista
Anotace v angličtině:	Bachelor work deals with the lifetime of Jan Herben. Introduces us to the persons who he was most influenced by. The work also focuses on his creations and writings that brought the greatest success. Herben is shown here as a journalist and editor of his periodical The Time.
Klíčová slova v angličtině:	Jan Herben – life, relationships, work, journalist
Přílohy vázané v práci:	--
Rozsah práce:	38 stran
Jazyk práce:	CZ